

Vasilica Găzdac

Rituri agrare la Salva – cununa grâului

Agrarian rites at Salva – „wheat wreath”

Prof. Vasilica Găzdac

An old custom specific to the area of Năsăud likewise encountered in all the villages of this area is the so-called „Wheat Wreath”. Every village however has its peculiarities in practicing this ancient custom, consisting in different songs and rituals. Based on ethnographic material collected from village elders, who still lived in the period when this custom was common, but also on the basis of documentary sources, I decided to present this important and almost lost custom, that evidences the rich traditions of the countryside.

Key words: wheat, wreath, harvest song, sickle.

Am ales să prezint acest obicei local deoarece este printre puținele rituri agrare care încă se mai practică în localitatea noastră, iar în ultimii ani datorită implicării active a meșterului popular Virginia Linul se desfășoară după ritualul vechi.

Întotdeauna m-a fascinat această manifestare încă din copilărie când așteptam să fim stropiți cu picuri de apă când se rotea fata cu cununa și corul de femei intona acel cântec binecunoscut pe același ritm muzical:” *Cine duce cununa...*¹”

Prima impresie era că timpul se oprea în loc iar Fata cu cununa pe cap reușea să transmită tuturor participanților starea emoțională profundă de ființă înzestrată cu puteri supromenești transformând grâul într-o ființă vie , superioară ,un spirit vegetal².

În trecut se practica în preajma zilei de 24 iulie, în apropierea solstițiului de vară când soarele atinge intensitatea maximă iar din punct de vedere astronomic în emisfera nordică este cea mai lungă zi din an. Forma cununii, rotundă atrage comparația cu discul solar prin formă dar și prin culoarea spicelor, galbene ca soarele.

Această ceremonie se practică cu ocazia seceratului holdei de grâu. Primele relatări despre existența obiceiului sunt consemnate de mai mulți cronicari printre care și domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir.

¹ Ana Filip, *Monografie istorico-etnografică a comunei Zagra, județul Bistrița-Năsăud (ms. dactil.)*, Salva, 1985, p. 56.

² Vasilica-Augusta Găzdac, *Salva - monografie istorică, demografică și antropologică*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2012, p. 65.

Agrarian rites at Salva – „wheat wreath”, *Astra Salvensis*, 2, p. 5-11.

Aria de răspândire este restrânsă astăzi doar la unele sate din zona Transilvaniei. În zona Năsăudului se mai păstrează doar în câteva localități printre care și în localitatea Salva.

Ceremonia se petrece într-o zi de vară în luna iunie când primul gospodar al satului (în timpul copilăriei mele familia Simionese Ioan organiza această ceremonie, iar actual familia Virginia Linul organizează ceremonie -spectacol) anunță secerarea unei parcele de grâu în sistemul de „ clacă”. La acest seceriș participă îndeosebi fetele tinere nemăritate, feciori ,femei mai în vârstă și copiii.

Fetele tinere și femeile sunt cele care seceră holda, femeile sunt cele care pregătesc legătorile din spice pentru snopi, ele leagă snopii din spice de grâu, feciorii pregătesc parii pentru snopi, îi ascuțesc, îi bagă în pământ adânc iar copiii merg după apă și mai duc snopii din spice de la femeile secerătoare la feciori ca să le pună în clăi cu ajutorul furcilor.

Fiecare dintre secerători își respectă cu strictețe rolul și regulile secerișului. Fetele și femeile în timpul secerișului cântă cântece de voie bună iar feciorii întrețin atmosfera cu vorbe de duh, plutește în aer o atmosferă veselă.

Cel mai gospodar om in sat, cel care organizează claca este ocupat în decursul acelei zile cu pregătirea unei mese îmbelșugate, cu pregătirea băuturilor pentru oaspeți, pentru secerători și cu angajarea unui taraf de muzică populară și ansamblu de dansatori profesioniști, dansuri specifice zonei etnografice a Năsăudului.

Spre sfârșitul secerișului, cea mai în vârstă dintre femei dă semnalul prin care se pregătește cununa. Femeile în etate sunt cele care aleg cele mai mari, mai bobate spice și în timp ce cântă cântecul” Secerat-o fetele” realizează cununa sub forma unui disc iar pe laturile exterioare sunt prinse patru cruci de spice legate cu ață roșie.

„ Secerat-o fetele
Holdă ca peretele
Fetele o secerat
Feciorii în clăi o-șirat
Și-o pus claie după claie
Ca cătanele-n bătaie
Și-o pus clăile în șiruri
Ca cătanele în rânduri”³

³ Morariu Felicia, *Tradiții*, în vol. „Salva, repere monografice”, coord. prof. Ana Filip și prof. Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, p.465. Cf. Valeria Peter Predescu, *Cântări năsăudene culese și alese de Valeria Peter Predescu*, Tipografia Popa’s Art, Timișoara, 2002, unde sunt adunate mai multe variante ale cântecului, folosite în satele năsăudene.

Vasilica Găzdac

Cea mai harnică și mai frumoasă dintre secerătoare, fetele necăsătorite, întotdeauna era aleasă o fată mare, virgină are onoarea să poarte cununa de la locul de seceriș situat întotdeauna în extravilanul localității pe străzile principale ale satului.

Se formează un întreg alai compus în toți cei care au participat la seceriș, înaintea alaiului este grupul de femei care cântă cântecul cununii specific zonei etnografice a Năsăudului, urmat de grupul de fete tinere în mijlocul cărui se află fata care duce cununa.

*„Cine duce cununa
Dreapta-i ca și lumina
Ca lumina cea de ceară
Care o pun domni în pabară
Ca lumina cea de seu
Care o pun domni în birău
De unde cununa pleacă
Rămâne țarina-ntreagă
De unde cununa vine
Multe clăi s-or pune mâine.
Noi venim pe drum de piatră
De la holda secerată
Cu cununa neudată
Nu știm văile-o stârpiț
Ori feciorii-au adormit
Nu știu văile-o secăt
Ori feciorii s-au culcat
De nime nu ne-o udat.”⁴*

La intrare în sat și la intersecțiile de drumuri alaiul este întâmpinat de feciori, de bărbați ieșiți în fața porților purtând căni, câni și găleți cu apă. Aceștia aruncă cu apă peste fata care purta cununa iar aceasta se rotea de trei ori cât mai repede stropind cât mai multă lume în jur.

Ceremonialul se repeta la fiecare intersecție de drumuri secundare până ce alaiul ajungea la casa gospodarului care a organizat claca. Acesta aștepta cu poarta mare deschisă, ne referim la poarta utilizată pentru atelaje care oferă o deschidere completă a curții, cu o masă încărcată pentru cei care au muncit în clacă, cu taraful de muzică populară și dansatorii.

Fata care purta cununa la casa gazdei înconjură masa de trei ori și cu ajutorul grupului de femei mai în vârstă cele care știau toate versurile din descântecul cununii rostește în fața gazdei ”tarostea” sau descântecul cununii:

⁴ Morariu Felicia, *Tradiții*, ..., p. 466.

Agrarian rites at Salva – „wheat wreath”, *Astra Salvensis*, 2, p. 5-11.

*„Buna seara domn de țară
Ne-ați ieșit cu plosca afară
Înaintea cununii
C-ați gândit că n-om veni?
Noi mai iute –am fi venit
Dar ne-o fost grâu-ncâlcit
Multă vreme-am zăbovit
Și-am stat pâna-m isprăvit
Și cu apă ne-am stropit!
Noi mai iute-am fi-nturnat
Dar ne-o fost grâul călcat
Multă vreme s-o amânat
Și-am stat până l-am gătat
Și cu apă ne-am udat”⁵*

Cununa se ia de pe capul sau de pe pălăria de paie care acoperă capul fetei de către soția gazdei se duce în casă și se așează pe lângă icoane în camera de sărbătoare, până la începutul anului viitor în primăvară când boabele vor fi desfăcute în spice și amestecate cu sămânța de grâu pregătită pentru semănat deoarece există credința că aceste boabe vor contribui la o recoltă bogată.

Obiceiul împletirii în cunună respecta un ritual destul de complicat ce amintește de pieptănarea fetei la nuntă.

Cununa este asimilată coroanei fecioarelor, un simbol solar cu rol de ofrandă, un simbol al abundenței și este păstrată în casă la loc de cinste.⁶

Ceremonia se încheie cu o masă îmbelșugată cu preparate tradiționale dar și cu jocuri și muzică populară specifică acestei zone.

Toate etapele din acest rit agrar prezentat mai sus demonstrează că această ceremonie a avut rolul de a asigura pentru viitor vrednicia pământului, bogăția recoltelor, purtarea cununii de către o fată curată, udatul cu apă care este un ritual de fertilitate, înconjurarea mesei de trei ori, amestecarea boabelor din cunună cu cele de sămânță.

Melodia se intonează pe o singură voce, în grup având ritmul măsurat cu o mișcare largă și caracter solemn. Diferențele dintre zone se află atât în tematica textului cât și în trăsăturile de structură ale melodiei.

Textul cântecelor are un caracter epic de fapt descriptiv pentru că relatează munca seceratului prezentată în primul fragment, precum și descrierea metaforică a fetei care poartă cununa prezentat în al doilea

⁵ *Ibidem*, p. 467.

⁶ Veronica Cristus, *Prieteni ai tradițiilor și valorilor locale*, Salva, Editura Grinta, Cluj-Napoca 2011, p. 210.

fragment și prezentarea pîrpeților cununii și a alaiului de la locul secerișului până la casa gazdei prezentat în ultimul fragment.⁷

În calendarul muncilor agrare, miezul verii marcat de solstițiul de vară este momentul ideal pentru seceriș. În cultura populară, această perioadă a consacrat unul dintre cele mai fecunde, simbolic, obiceiuri ale anului: Cununa Grâului.

Înainte, însă, de a-i descifra structura simbolică și de a vedea în ce constă ceremonialul acesteia în tradiția autohtonă, trebuie precizat că obiceiul își are originea în credințele și ritualurile agrare vechi precreștine, prin practicarea cărora omul cultivator de grâne căuta să stabilească o relație favorabilă între el și puterile sacre ale naturii reprezentate în special de entități, zeități feminine, unele mai bune altele mai rele, manifestate în acest caz în boabele de grâu, pentru ca, astfel, să asigure regenerarea atât a culturii cât și a timpului.⁸

Obiceiurile de a realiza o cunună a grâului s-au născut din credința în existența unui spirit al grâului, spiritul vegetal care, în timpul seceratului, se ascunde în ultimele spice.

Spiritul vegetal al grâului va fi protejat prin efectuarea acestui rit, întrucât, acest rit agrar al alcătuirii cununii grâului pe de o parte, simbolizează sfârșitul unui ciclu vegetal, de aceea era realizată cununa de către femeile în vârstă, mature care transmiteau un anume bagaj informațional comunității locale cu predominanță feminină asemeni boabelor de grâu care au ajuns la maturitate transmit un bagaj energetic prin proteinele și glucidele pe care le conțin, iar, pe de alta parte asigură renașterea, drumul pe care îl face fata fecioară cu cununa de pe locul secerișului la casa gazdei, ritualurile de udare cu apă a fetei de către feciori și bărbați, reprezintă un ritual de fertilitate, pământul întotdeauna a fost o zeitate feminină în care va încolți noul bob de grâu cu ajutorul căldurii generate de soare și a apei căzută sub formă de stropi de ploaie din cer, o zeitate de esență masculină.

Toate etapele ceremoniei au semnificații ascunse și vin din fondul nostru de tradiții preistorice. Acest rit pentru populațiile vechi avea un caracter profund magic, considerau că derulând și păstrând acest ceremonii în comunitățile agrare, se influențează în mod pozitiv cursul naturii, se reface prin toate etapele parcurse în cadrul ceremoniei drumul bobului de grâu de la semănat până la seceriș. Dacă fiecare bob de grâu își imprimă aceste drum încă din stadiu inițial de sămânță, recolta finală va fi una bogată, cea așteptată. Acest obicei agrar apare și

⁷ *Ibidem*, p. 212.

⁸ *Ibidem*, p. 214.

Agrarian rites at Salva – „wheat wreath”, *Astra Salvensis*, 2, p. 5-11.

în alte țări europene, în zona Nordică a Europei cunoscut cu următoarele nume „*Muma Grâului*” sau „*Fecioara Grâului*”⁹

„Pentru a ocroti spiritul grâului, refugiat în ultimele spice, se pare că, în forma cea mai veche, atât la noi, cât și la alte popoare, acestea se lăsau pe holdă neseccate, cu credința că, astfel, se transmite puterea de rod la noua recoltă. Într-o fază următoare, au fost tăiate și aduse acasă sub formă de mănunchi sau snop, iar apoi, în ultima fază, sub forma unui obiect ritual (cunună, cruce, peană, buzdugan) pentru a fi apărate de distrugere și, probabil, pentru a se putea împărtăși din puterea lor și gospodăria (...). Prin urmare, spicele neseccate ar reprezenta forma originară, cununa etc. - forma cea mai evoluată a lăcașului puterii de rod a grâului”¹⁰.

Influența bisericii creștine s-a manifestat și în această ceremonie prin schimbarea numelui din cunună în cruce dar și prin faptul că cununa grâului va fi păstrat la icoane. Simbolismul acestor obiceiuri agrare a fost modificat dar în localitatea Salva cununa grâului se așează de către soția gospodarului la icoana Fecioarei Maria. Religia creștină a suprapus anumite sărbători creștine cu unele sărbători de esență păgână, în localitatea Salva se păstrează obiceiul ca la sărbătoarea de Rusalii să se împodobească praporii (steagurile în biserică) cu mici cununi din spice, și în perioada dintre Rusalii și Sânziene să se secere primul snop, aceste spice să se treiere și să se facă primele prescuri(pâine sfințită) pentru rodul pământului” pentru țarină”. Aceste manifestări au elemente din obiceiul cununii grâului dar i s-a schimbat semnificația prin introducerea în obiectele rituale a pâinii sacre.¹¹

Mai mulți specialiști folcloriști, etnologi sau antropologi au analizat acest obicei al cununii grâului. Scenariul obiceiului de la terminarea secerișului are următoarele etape:

- ❖ confecționarea obiectului ritual
- ❖ intonarea cântecului ritual,
- ❖ constituirea alaiului și purtarea cununii de la locul de seceriș la casa gazdei,
- ❖ stropirea și udarea cununii,
- ❖ întâmpinarea cununii
- ❖ masă rituală.

„La români, spune Nicolae Bot, dintre toate actele ritualice de la cunună, udatul are vitalitatea cea mai pronunțată și răspândirea cea mai mare (...). Principala semnificație a udării cununii este asigurarea rodului bogat prin provocarea ploilor la vreme, dar și sporul în grâul secerat”¹².

⁹ J.G Frazer, *Creanga de aur*, vol .III, trad. Gabriela Duda, Octavian Nistor, col. „Biblioteca pentru toți”, Editura Minerva, București, 1980, p. 35.

¹⁰ Nicolae Bot, *Cântecul cununii (texte alese)*, Editura Minerva, București, 1989, p. 7.

¹¹ Veronica Cristus, *op. cit.*, p. 212.

¹² Nicolae Bot, *op. cit.*, p. 10.

Vasilica Găzdac

Despre actul udării se poate afirma că principala ei funcție este de fertilizare, și în momentul realizării acestui act fiecare dintre personajele implicate în ritual se transpune într-un anumită stare emoțională și mentală pe care o transmite și celorlalți participanți la obicei.

Un moment important este revărsarea de bucurie, de voie bună, de mâncare și băutură care se oferă la casa gazdei. Tot acest moment este încununarea muncii de peste an și asigură pe participanți și pe localnici că ciclul nu se încheie, ci reia din nou și nou cu aceeași pași și în următorul sezon.

Dintre toate credințele, simboluri, semnificații rolul cel mai important îl are cununa. Cununa cu forma de cerc, fără început și fără de sfârșit, cu ritualuri care se repetă după același scenariu an de an, sezon de sezon, simbolizează celebrarea spiritul vegetal al grâului.

Cerealele au fost privite în perioada preistorică ca simboluri ale fecundității și câteodată ies la lumină urme ale trecutului în unele ritualuri cum ar fi ritualul de nuntă la unele popoare europene când pentru fertilitatea familiei se aruncă cu boabe de grâu peste miri, la popoarele asiatice, la indieni la ceremonia de nuntă se aruncă cu boabe de orez.

Cununa grâului este un ritual aparte și credem că rolul nostru este de a păstra acest obicei și de a-l oferi urmașilor noștri cu aceeași încărcătură emoțională, cu același mesaj pe care am primit-o de la părinții și bunicii noștri.

